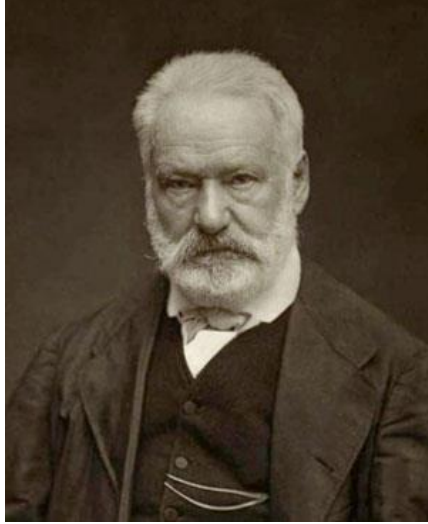

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası

Ədalət carçısı

Viktor Hüqonun 215 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait

Bakı-2017

Tərtibçilər:

**Lalə Qəmbərova
Sevil Əhmədova**

**İxtisas redaktoru və
buraxılışa məsul:**

Şəhla Qəmbərova
Əməkdar Mədəniyyət işçisi

Ədalət carçısı: metodik vəsait / tərt.ed. L.Qəmbərova; ix. red.
və burax. məsul Ş.Qəmbərova; F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası.- Bakı, 2017.-28s.

Tərtibçidən

Dünya ədəbiyyatının ən məşhur simalarından olan Viktor Hüqo bir yazıçı və şəxsiyyət kimi XIX əsr tarixinin və hər şeydən əvvəl fransız ədəbiyyatının parlaq bir səhifəsidir. Fransız mədəniyyəti tarixində o, öncə şair, daha sonra isə roman və dram əsərlərinin müəllifi kimi, dünyada isə ilk növbədə romançı kimi tanınır.

Geniş yaradıcılığa malik olan Viktor Hüqo burjuva cəmiyyətinin rəzalətləri ilə barışmayıb onun fəvqünə qalxan, zülmə, istismara, haqsızlığa nifrət edən, azadlıq, bərabərlik, haqq-ədalət axtaran nəcib, təqlidə layiq qəhrəmanlar yaratmışdır. O, öz əsərlərində mövcud cəmiyyətin şiddətli istismarına və zülmünə məruz qalan siniflərin əhval-ruhiyyəsini, onların mübarizəsini əks etdirmişdir.

V.Hüqonun əsərləri öz dərin bəşəri məzmunu, yüksək mənəvi amalı, bədii kamilliyi ilə həmişə olduğu kimi, bu gün də bütün dünya oxucularını həyəcanlandırır, tərəqqi, insan şərəfi və ləyaqəti uğrunda mübarizədə onlara yaxından kömək edir.

Hüqo dühası, Hüqo irsi yer üzünün bütün xalqları üçün doğma və əzizdir.

Dünya ədəbiyyatının inkişafında mühüm xidmətləri olan fransız yazıçısı V.Hüqonun anadan olmasının 215 illiyi münasibətilə hazırladığımız bu vəsaiti oxucuların ixtiyarına veririk. Bu vəsaitin yazılmasında məqsəd məktəbli və yeniyetmələrdə, gənclərdə onun haqqında olan məlumatı genişləndirmək, təhsil, mədəniyyət müəssisələrində keçiriləcək tədbirlərə köməklik göstərməkdən ibarətdir.

Viktor Hüqonun həyat və yaradıcılığı

Dünya ədəbiyyatının ən görkəmli simalarından olan Viktor Hüqo 1802-ci il fevralın 26-da Fransanın gözəl Bezanson şəhərində Napoleon ordusunun batalyon komandiri Leopold Sijisberin ailəsində anadan olmuşdur.

Abel və Ejendən sonra ailənin üçüncü övladının adı Hüqolar ocağının yaxın dostu general Viktor Laqoritin şərəfinə Viktor qoyulmuşdur. Yaxşı savada və dünyagörüşünə malik Hüqonun anası Sofi uşaqların tərbiyəsilə məşğul olmuşdur.

Hüqo 1817-ci ildə Lui Po Qran liseyinə daxil olmuş və həmin dövrdən də ədib əsl yaradıcılıq yoluna qədəm qoymuşdur. Bu vaxta qədər ədəbi aləmdə şeirləri ilə tanınan Hüqo bir il sonra ilk böyük əsərini – “Büq Jarqal” povestini yazmışdır. Əsəri ədəbiyyat aləminə nəhəng bir simanın gəldiyini xəbər vermişdir.

1822-ci ildə Hüqonun “Mədhyyələr və müxtəlif şeirlər” adlı ilk kitabı çapdan çıxmışdı. Həmin ildə ədibin həyatında mühüm hadisə baş vermişdi. O, hələ uşaqlıqdan tanıdığı Adel Fuşe ilə ailə həyatı qurmuşdu. Onu da xatırlatmaq lazımdır ki, bu izdivacdən yazıçının beş övladı dünyaya gəlmişdi.

Hüqo yaradıcılığının birinci mərhələsində “Odalər”, “Balladalar”, “Şərq motivləri”, “Payız yarpaqları”, “Şüalar və kölgələr” şeir kitabları ilə yanaşı, “Kromvel” (1827), “Hernari” (1830), “Şahzadə əylənir” (1832), “Mari Tüdor”, “Lükses Borjiya” (1833), “Rü Blə” (1838) dram əsərlərini, “İslandiyalı Qan” (1823) romanını, “Klod Kyo” (1834) povestini, məşhur “Paris Notr-Dam kilsəsi”, “Edama məhkumun son günü” (1829), “Klod Ge” (1834) romanlarını yazmışdır.

Həyatının 1850-ci ilə qədər olan dövründə Hüqo bir sıra səyahətlərdə olmuş, bir neçə əzizlərini – anası Sofini, qızlarını və 1850-ci ildə böyük dostu Balzakı itirmişdir. Dörd dəfə Fransa Akademiyasında iştirak etmiş, üç dəfə məğlubiyyətdən sonra,

nəhayət, dördüncü dəfə-1841-ci ildə bu möhtəşəm elm ocağına üzv seçilmişdir.

Hüqo yaradıcılığının ikinci dövrü 1850-1870-ci illəri əhatə etmişdir. Bu illər ərzində ədəbin “İntiqam” (1852), “Tamaşalar” (1856), “Qərinələr əfsanəsi” (1858), “Küçələr və meşələr” şeir kitabları, “Mentana” poeması nəşr olunmuşdur. Hüqo yaradıcılığının bu dövrdə yaratdığı ən böyük əsər, şübhəsiz ki, dahi Tolstoyun “Fransız ədəbiyyatının ən yaxşı romanı” adlandırdığı “Səfillər” (1852) romanıdır. Bununla yanaşı müəllif 1866-cı ildə “Dəniz zəhmətkeşləri”, 1869-cu ildə “Gülən adam” romanlarını yazmışdır.

Hüqo yaradıcılığının üçüncü dövrü isə 1870-1885-ci illəri əhatə edirdi. 1870-ci il Fransa-Prussiya müharibəsi başlamış, Fransa məğlub olmuşdur. Prussiya qoşunları Fransanın böyük bir hissəsini işğal etmişdir. Vətənpərvər Hüqonun səsi ucalmış və bu səs bütün Fransa xalqını vətəni müdafiəyə qalxmağa çağırmışdı: “Nəyin bahasına olursa-olsun vətəni müdafiə etmək lazımdır”. Həmin illərdə Hüqo “Dəhşətli il” (1872), kitabını, “Dörd ruh küləyi” (1881), “Qərinələr əfsanəsi” (1883) şeirlər kitablarını, 1874-cü ildə isə “Doxsan üçüncü il” romanını nəşr etdirmiş, eyni zamanda 1871-ci ildə Milli Məclisə seçkilər zamanı Parisdən deputat seçilmişdir.

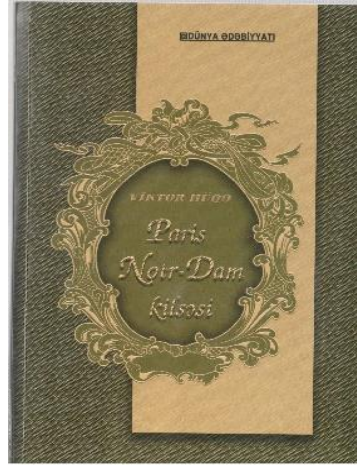
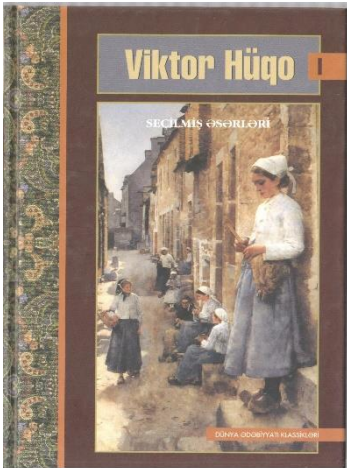
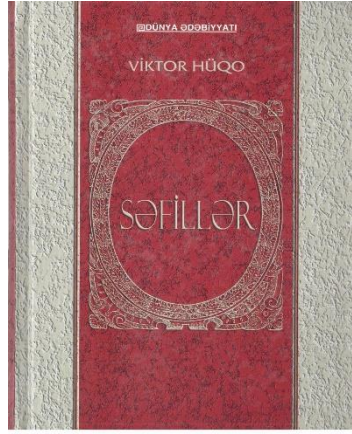
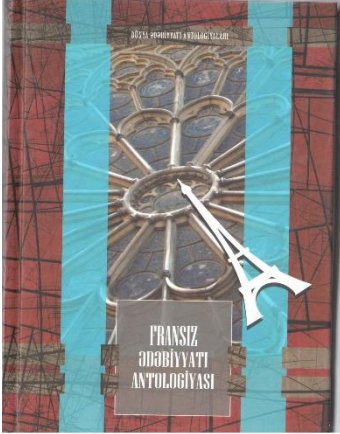
Viktor Hüqo 1885-ci il may ayının 22-də 83 yaşında vəfat etmişdir. Sənətkarın ölüm günü Fransada milli matəm elan olunmuşdu.

M.Qorki Hüqo haqqında belə demişdi: “Bu tribun şair dünyanın başı üzərində bir tufan kimi gurlayıb, insanın ruhunda olan bütün gözəlliklərə həyat verdi, can verdi.. O, bütün insanlara həyatı, gözəlliyi, həqiqəti və Fransanı sevməyi öyrətdi”.

Viktor Hüqonun yaradıcılığını gənc nəsə, məktəblilərə tanıتماq üçün kitabxanada bir sıra tədbirlər keçirilə bilər. Bu

tədbirlərin əsas mahiyyəti ədiblərin, eləcə də sözü gedən yazıçının yaradıcılığına oxucu diqqətini yönəltmək və onun əsərlərini tanıtdırmaqdır. Tədbirdə yazıçının həyat və yaradıcılığı, əsərləri oxuculara çatdırılmalıdır. Kitabxanada keçirilən belə tədbirlər oxucular tərəfindən çox gözəl və rəğbətlə qarşılır, kitaba və mütaliəyə qarşı sevgi aşılır. Bu öhdəlik ən çox kitabxanaçının üzərinə düşür. Bu münasibətlə kitabxanada yazıçının kitab sərgisi hazırlanır. Sərgiyə “Böyük fransız yazıçısı Viktor Hüqo”, “Şeir magistri”, “Vətənpərvər yazıçı”, “Romantik ədəbiyyatın parlaq siması”, “Ədalət carçısı”, “Fransız romantizminin patriarxı”, “Humanist sənətkar”, “XIX əsrin korifeyi”, “Fransız ədəbiyyatının milyarderi”, “Romantizm və Hüqo”, “Fransa xalqının böyük yazıçısı”, “Alovlu vətənpərvər və demokrat” və s. kimi başlıqlar verilə bilər. Bundan başqa sərgidə yazıçının kitabları, dövrü mətbuatda çap olunan müxtəlif materialları və onun söylədikləri sitatlar verilir.

Kitabxanada təşkil olunmuş sərginin ətrafında kitabxanaçı V.Hüqonun yaradıcılığı haqqında oxuculara ətraflı məlumat verə bilər.

Viktor Hüqonun söylədiyi aforizmlər

Aristokratlar qadınların təhqir bildiyi bir şey-qocalıqla fəxr edir. Onların hər ikisi cavan qalmaq illüziyasını yaşayır.

Ən çox fəntaziyalarımız bizə bənzəyir. Hər kəsin arzusu onun naturasına uyğun biçilib.

Xalqın böyüklüyü onun sayı ilə ölçülmür, necə ki, insanın böyüklüyü onun boyu ilə ölçülməz.

Yeganə ölçü vahidi əqli inkişaf və mənəvi səviyyə ola bilər.

Camaatı teatrda cəlb eləməyin iki yolu var: dahilik və həqiqilik vasitəsilə. Dahilik kütlələri, həyatilik isə ayrı-ayrı adamları cəlb eləyir.

Nadanlıq çalasının üstünü örtərsəz, cinayətlərin kökünü də kəsmiş olarsınız.

Sevgidə insana həmişə nəşə çatışmır. Xoşbəxt olanda cənnət istəyir, cənnətdə olanda açıq səma arzulayır. Sevənlər, bütün bunları sevginizdə tapmağı öyrənin!

Populyarlıq pula dəyişdirilmiş şöhrətdir.

Kitabxanada yuxarı sinif şagirdləri və ədəbiyyat dərəcəsinin üzvləri ilə **“Böyük vətənpərvər”** adlı oxucu konfransı da təşkil etmək olar. Konfransdan öncə onun proqramı tərtib olunmalı, konfransın keçiriləcəyi dəqiq vaxt müəyyən edilməlidir. Proqramda konfransda çıxış edəcək qonaqların, ədəbiyyatşünasların və şagirdlərin adları, onların çıxış edəcəkləri mövzular, tədbirin keçiriləcəyi məkan və zaman qeyd olunur. Konfrans zamanı V.Hüqonun yaradıcılığına yaxından bələd olan jurnalist, yazıçı və şairlərin çıxışları dinlənir.

Oxucu konfransının planını sizə təqdim edirik:

1. Giriş hissə (V.Hüqonun həyat və yaradıcılığı haqqında məruzə).
2. V.Hüqonun yaradıcılığı haqqında kitabxana rəhbərliyinin, jurnalist, yazıçı və şairlərin çıxışları.
3. Yuxarı sinif şagirdləri və ədəbiyyat dərəcəsi üzvlərindən ibarət olan oxucuların V.Hüqonun müxtəlif əsərləri ətrafında müzakirələri.
4. Konfransın yekunu.

Kitabxanaçı: XIX əsr fransız ədəbiyyatının görkəmli ədiblərindən biri də Viktor Hüqo idi. Hüqonun əsərləri dünyanın, demək olar ki, bütün dillərinə tərcümə olunmuş və dünya ədəbiyyatında müəllifin yerini müəyyən etmişdi. Onun “Səfillər”, “Büq Jarqal”, “Paris Notr-Dam kilsəsi”, “Gülən adam”, “Dəniz zəhmətkeşləri”, “93-cü il” romanları, eləcə də poeziyası dünya oxucularının stolüstü kitabına çevrilmiş, dram əsərləri müxtəlif ölkələrin teatrlarının repertuarında özünə möhkəm yer tutmuşdu. V.Hüqonun yaradıcılığı ilə bağlı sözü iştirakçılara veririk.

I iştirakçı: - Dünya ədəbiyyatının korifeylərindən olan Hüqo 1826-28-ci illərdə yazdığı şeirləri 1829-cu il yanvarın 14-də “Şərq motivləri” adı altında kitab şəklində nəşr etdirmişdi.

Azərbaycan oxucularının romanlar müəllifi kimi tanıdqları V.Hüqo həm də böyük şairdir. On üç yaşında ikən ilk şeirlərini yazıb, 18 yaşında artıq “şeir magistri” adlandırılan şair “Odalar” (1822), “Payız yarpaqları” (1831), “Şüalar və kölgələr” (1840), “Daxildən gələn səsler” (1837), “İntiqam” (1853), “Tamaşalar” (1856), “Dəhşətli il” (1871), nəhayət, 1859-1870-ci illər arasında dördcildlik “Əsrin əfsanəsi” poetik əsərlərini yazmışdır. Müqayisə üçün demək lazımdır ki, Hüqo 20 cildlik romanlarla yanaşı, 26 cildlik də şeir kitablarının müəllifidir.

II iştirakçı: – Hüqo yaradıcılığında Şərq motivlərinin bir qolu da Türk-Yunan müharibəsidir.

Hüqo dünya ədəbiyyatının nadir simalarından biridir. Ancaq o, hər halda Avropanın oğlu idi. Avropanın türklərə qarşı yönəlmiş “səlib yürüşü” gənc şairi də öz təsiri altına almışdı.

Hüqonun “Şərq motivləri”nin bir qolu da İspaniyaya bağlıdır. Ərəb mədəniyyətini özündə çox gözəl təcəssüm etdirən İspaniya “Şərq motivləri”ndə təsvir edilən yerlər içərisində şairin olduğu yeganə ölkə idi. 1811-ci ildə Hüqonun atası general Sijisberin hərbi xidməti ilə əlaqədar olaraq bir il orada yaşamışdı.

Şairin “Qrenada”, “Peyğəmbər çiçəkləri”, “Mavr romansı”, “Kölgə” və digər şeirləri İspaniya həyatı ilə bağlıdır.

“Qrenada” şeirində şair Şərq mədəniyyətinin kök saldığı İspan şəhəri Qrenadanın gözəlliklərini vəsf etmiş və mavrların bu ölkədəki tarixi-mədəni yadigarı – Əlhəmra (Qırmızı qala) sarayını xatırlamışdır.

III iştirakçı: – Hüqonu səciyyələndirən cəhətlər çoxdur. Onlardan birini xüsusi qeyd etmək lazımdır: dostluğa sadıqlıq. O, dostları haqqında o qədər ağız dolusu, o qədər ürəklə, səxavətlə danışırdı ki.. Onun öz müasirləri Balzak, Düma,

Jorj Sand və digər fransız ədibləri haqqında fikirləri bunu təsdiq etmişdi.

Məsələn, 1850-ci il avqustun 20-də Balzakin dəfni zamanı o demişdi: “Balzak XIX əsr yazıçılarının Napoleondan sonra gəlmiş nəslinə mənsub idi. Bizim günlərimizdə istedadlı adamın itkisi cəmiyyətin geniş dairələrini, bütün milləti kədərləndirmişdir. Cənab de Balzak dahilər arasında ən birinci, seçilənlər arasında ən yaxşısı idi”.

1870-ci ildə Aleksandr Düma vəfat edərkən sürgündə olan Hüqo dostunun oğluna yazmışdı: “Aleksandr Düma adamı məftun, valeh etmiş, əyləndirmiş, öyrətmişdir. Onun bu qədər çoxlu və müxtəlif, bu qədər canlı, valehedici və qüdrətli olan əsərləri bütün Fransaya xas olan nur saçmışdır. Aleksandr Dümanın ağıl qədər ürəyi də böyük idi. O, nəcib və məhriban insan idi”.

1876-cı il iyunun 8-də Jorj Sand vəfat edərkən onun tabutu başında Hüqo kədər işərində böyük səxavətlə öz dostu haqqında demişdir: “Mən onu sevirdim, ona valeh idim, onun qarşısında pərəstiş edirdim. Haribaldinin möcüzələr törətdiyi bir dövrdə o, şah əsərlər yaradırdı. İndi bu qədər adamın Fransanı şərəfləndirdikləri bir zamanda, vətəni ucaldan insanlara daha böyük ehtiyac var”.

Viktor Hüqonun anadan olmasının 215 illiyi münasibətilə kitabxanalarda dəyirmi masaların, yaradıcılıq gecələrinin keçirilməsi də məqsəduyğundur. Belə tədbirlərə xarici ədəbiyyatı daha çox mütailə edən oxucuları dəvət etmək faydalı olardı. **Dəyirmi masanın** keçiriləcəyi zalda yazçının böyük portretinin asılması, kitablarının sərgisinin təşkili vacibdir. Tədbiri xidmət şöbəsinin müdiri açaraq Viktor Hüqonun həyat və yaradıcılığı haqqında qısa məlumat verir. Daha sonra iştirakçılar Viktor Hüqonun yaradıcılığı ətrafında diskussiya, fikir mübadiləsi aparırlar.

I oxucu – Azərbaycan oxucusu Hüqo yaradıcılığı ilə çoxdan tanışdır. Hələ “Kəşkül” qəzeti 1885-ci ildə 24-cü nömrəsində yazıçı haqqında nekroloq məlumat vermiş, onun yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmiş, ədibin şeirindən tərcümə dərc etmişdi. Hacı F. Ağazadə 1912-ci ildə Bakıda nəşr olunmuş “Ədəbiyyat” məcmuəsində Hüqo haqda məqalə yazmış və şairin “Niyazi azirano” şeirini dərc etdirmişdir.

XX əsrin əvvəllərində Hüqo yaradıcılığına müraciət edənlərdən biri də görkəmli şair və tərcüməçi Abbas Səhhətdir. Fransız dilini gözəl bilən A.Səhhət şairin “Yatmış uşaq” şeirini orijinaldan tərcümə etmişdir.

Yatmış uşaq

Bir körpə uşaq beşikdə yatmış
Rahət əl-ayaqların uzatmış.
Dünya üzünə gözün qapatmış
Əflaka tərəf nəzarət eylər
Cənnətdə gəzib səyahət eylər.

Bəşşəş oturub yanında madər
Hərdən beşiyi əl ilə yellər.

Gah layla deyər, öpər, gah iylər
İstər başma durub dolansın
Qıymaz uşaq uyqudan oyansın.

Məsum uşağın bu halətindən
Madər sevinər bəşəşətindən
Qəlbi döyünər məhəbbətindən
Bilməz ki, dil ilə layla çalsın,
Ya ki, döşünə o tiffi salsın.

II Oxucu – 1920-ci illərdən sonra Hüqonun əsərlərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi sürətlənmişdir. Belə ki, görkəmli alim, mahir tərcüməçi Mikayıl Rəfilinin “Gülən adam” (1927), “Paris Notr-Dam kilsəsi” (1936), “Doxsan üçüncü il” (1948) romanlarını Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdi. Hüqo ilə bağlı ilk tənqidi məqalələr də, əsasən, bu dövrdə işıq üzünə gəlməyə başlamışdı. Tənqidçi M.Rəfilinin 1929-cu ildə “İnqilab və mədəniyyət” jurnalının 7-8-ci nömrələrində “Romantizm və Hüqo” adlı məqaləsini nəşr etdirmişdir.

XX əsrin 50-ci illərində istər tərcümə sahəsində, istərsə də ədəbiyyatşünaslıqda Hüqo yaradıcılığına maraq daha da artmışdır. Bunun bir başlıca səbəbi də Hüqonun anadan olmasının 150 illiyi münasibətilə keçirilən yubileyi idi.

1951-ci ildə Vyanada keçirilən Ümumdünya Sülh Şurasının ikinci sessiyasında məşhur Çin yazıçısı Dun fransız yazıçısı Viktor Hüqonun anadan olmasının 150 illiyini, İtalyalı Ronili Qoqolun vəfatının 100 illiyini, İlya Erenburq isə Leonardo da Vinçinin 500 illiyini qeyd etmək təklifini irəli sürmüş, Ümumdünya Sülh Şurası da bu təklifləri qəbul etmişdi.

1952-ci ilin fevralın 27-də Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi, Azərbaycan Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı birlikdə Hüqonun yubileyinə həsr olunmuş iclas keçirmişdilər. Təntənəli yığıncağı Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının sədri M.İbrahimov açmış, prof. Əli Sultanlı Hüqonun həyat və yaradıcılığı haqqında məruzə etmiş, Mirzəğa Quluzadə isə “Azadlıq və tərəqqi uğrunda çarpışan böyük mübariz” mövzusunda məruzə ilə çıxış etmişdir.

Həmin il respublikanın, demək olar, bütün dövrü mətbuatında görkəmli ədəbiyyatşünas alimlər dahi sənətkarın yubileyi ilə bağlı yazılar dərc etdirmişlər.

III Oxucu – Prof. Mikayıl Rəfilinin “Ədəbiyyat” qəzetində “Fransa xalqının böyük yazıçısı” adlı məqaləsində Hüqonun həyat və

yaradıcılığından bəhs edərək ayrı-ayrı əsərlərini təhlil etməyə çalışmış, rus yazıçısı Lev Tolstoyun “ən yaxşı fransız romanı” adlandırdığı “Səfillər” əsərini Hüqonun “şah əsəri” hesab etmiş və əsərin əsas qayəsinə öz münasibətini bildirmişdir.

Qərb ədəbiyyatı üzrə o zaman respublikada sayılan ən güclü iki mütəxəssisdən biri Əli Sultanlı Hüqonun yaradıcılığını təhlil edərkən maraqlı bir müqayisə aparmışdır. O yazmışdı ki, “Klod Ge” hekayəsi “Səfillər” romanının ilk və məhdud sxemidir. O qeyd edirdi ki, işsiz qalan namuslu fəhlə Klod Ge oğurluq etməyə məcbur olmuşdur. Onu tutub həbsxanaya aparmışlar, həbsxana müdirinin təhqirlərinə davam gətirməyərək Klod Ge intiqam almış, həbsxana müdirini öldürmüş, buna görə də fəhləyə edam cəzası kəsmişlər.

Ə.Ağayev Hüqonun ümumi yaradıcılığına müraciət etsə də, ölməz sənətkarın vətənpərvərliyini daha qabarıq surətdə təqdim etməyə çalışmışdır.

Fransa-Prussiya müharibəsi zamanı Paris şəhəri mühasirəyə alınmışdı. Öz vətəninin qoca paytaxtının bu vəziyyətə düşməsi V.Hüqonu çox qəzəbləndirmişdi. 1870-ci ilin sentyabrın 17-də o demişdi: “Fransızlar! Prussiyalılar 800 min nəfərdir – siz isə 40 milyonsunuz. Ayağa qalxın! Heç bir istirahət, tənəffüs və yuxu lazım deyildir”.

IV Oxucu – O.Sarıvəlli Hüqonun “Dostlar”, “İki söz daha”, Ə.Tələt “Lion fəhlələri”, “Mədəniyyət”, “Üfüqün iki tərəfi”, Ə.Cəmil “Son söz”, A.Aslanov “Şən həyat” şeirlərini tərcümə etmişlər.

Mikayıl Rəfilinin tərcüməsi ilə 1958-ci ildə məşhur “Səfillər” romanının I-II hissələri, 1963-cü ildə Beydulla Musayevin tərcüməsi ilə III-IV hissələri, 1964-cü ildə isə V hissəsi işiq üzü görmüşdür.

Həmid Qasımzadə 1963-cü ildə ədibin “Büq Jarqal” əsərini, Şamil Zaman isə 1976-cı ildə “Klod Ge” əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdilər.

Fransız ədibin əsərləri dəfələrlə səhnələşdirilmiş, bu əsərlərin süjetləri əsasında opera və baletlər yaradılmışdır. Onun bir çox pyesi Azərbaycan səhnəsində də tamaşaya qoyulmuşdur.

Şübhə yoxdur ki, Azərbaycanda dahi sənətkarın yaradıcılığı bundan sonra da ədəbi ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olacaqdır.

Kitabxanada keçirilən tədbirlərdən biri də **icmaldır**. İcmal zamanı kitabxanaçı yazıçının əsərlərindən birinin məzmunu haqqında oxuculara ətraflı məlumat verir. Tədbir keçirilən zalda yazıçının kitablarından ibarət kitab sərgisinin təşkili vacibdir.

Kitabxanaçı: – Hörmətli tədbir iştirakçıları! Bu gün sizlərə görkəmli fransız yazıçısı Viktor Hüqonun “Paris Notr-Dam kilsəsi” əsəri haqqında məlumat verəcəyəm.

1820-ci illərin sonunda Hüqo tarixi roman yazmaq barədə düşünmüş və hətta 1828-ci ildə nəşir Qosslenlə müqavilə də bağlamışdır. Lakin şəraitin mürəkkəbliyi onun işini xeyli çətinləşdirmiş, müasir həyat onun diqqətini daha çox cəlb etmişdir. Romanı yazmağa Hüqo yalnız 1830-cu ildə, İyul inqilabına demək olar ki, bir neçə gün qalmış başlaya bilmiş və hadisələrin ən qızgın çağında o, müqavilənin yerinə yetirilməsini tələb edən nəşiri məmnun etmək üçün evdə, yazı masasının arxasında oturmağı olmuşdu. Uzaq Orta Əsrlər barədə yazmağa məcbur olsa da, o, öz yaşadığı dövr, yenidən başlamış inqilab haqqında düşünmüşdü. Buna görə də “1830-cu il inqilabçısının gündəliyi” əsərini yazmağa başlamış, inqilabın ildönümünə isə “İyul qurbanlarının xatirəsinə” adlı himn yazmışdır. Onun yaşadığı dövr haqqında düşüncələri bəşər tarixinin ümumi konsepsiyası və yazdığı romanda hadisələrin cərəyan etdiyi on beşinci əsr haqda təsəvvürləri ilə yaxından

səsləşirdi. Roman “Paris Notr-Dam kilsəsi” adlandırılmış və 1831-ci ildə işıq üzü görmüşdür.

(Ektranda “Paris Notr-Dam kilsəsi” filmindən görüntülər altında kitabxanaçı məruzə edir.)

Kitabxanaçı: Dünya ədəbiyyatının ən məşhur əsərlərindən olan “Paris Notr-Dam kilsəsi” romanında çoxdan unudulmuş dövrün tarixi təsviri ilə yanaşı sadə insanın günlük yaşamı və dəyərləri də canlandırılaraq kütləvi tarixi şüur, dünya və insan haqqındakı təsəvvürlərin spesifikası, insanların inam və ümidləri əks olunmuşdur. Əsərdə insanın azadfikirliyi və mənəvi müstəqilliyi konsepsiyası Fransadakı cari hadisələrlə əlaqələndirilmişdir. Orta əsrlərin sonlarından bəhs edən romanda Viktor Hüqo gələcəyin keçmiş varisi olduğunu göstərməyə çalışmışdır. Əsərdə dini inamın zəifləməsi, yüzillər boyu toxunulmaz olan ehkamlara qarşı şübhə, yeni təlimlərin bolluğu cəmiyyətin öz inkişafının son hədəfinə – demokratiyaya yaxınlaşmasına sübut kimi göstərilmişdir. Yazıçı təsvir etdiyi dövrün əlamətlərini romanın əsas qəhrəmanlarının – Esmeraldanın, Kvazimodonun və Klod Frollonun xarakterlərində və talelərində təcəssüm etdirmişdir.

Romantiklər təxəyyülü yüksək yaradıcı istedad, uydurmağı isə ədəbi əsərin vacib atributu hesab edirdilər. Onların estetik görüşlərinə görə dövrün real tarixi mənzərəsini əks etdirən uydurma bəzən faktın özündən də doğru ola bilərdi. Bədii həqiqət faktdan daha üstündür. Bu prinsiplərdən çıxış edən Hüqo real hadisələri uydurma hadisələrlə birləşdirməklə kifayətlənməyib, tarixi şəxsiyyətləri naməlum personajlarla görüşdürərək ikincilərə üstünlük vermişdir. Romanın bütün əsas surətləri – Klod Frollo, Kvazimodo, Esmeralda, Feb – uydurma obrazlardır. Yalnız Pyer Qrenquar istisna təşkil etmiş, onun real tarixi prototipi vardır – bu, XV əsrdə və XVI əsrin əvvəllərində Parisdə yaşamış şair və dramaturqdur. Romanda kral XI

Lüdovikin və Burbon kardinalının da obrazları canlandırılmış, romanın süjeti hər hansı böyük tarixi hadisəyə əsaslanmamış, real faktlara gəldikdə isə yalnız Paris Notr-Dam kilsəsinin və orta əsrlər Parisinin ətraflı təsviri verilmişdir.

Romanı oxuyarkən topoqrafik təfsilatların bolluğu nəzərə çarpmış, bir tərəfdən Sena çayı ilə digər tərəflərdən isə içərilərində V Karlın vəliəhdinin evi, şəhər bələdiyyəsi, kilsə, məhkəmə sarayı, edam və işgəncələr verilən yerlər olan binalarla əhatə olunmuş Qrev meydanı geniş və detallı təsvir olunmuşdur. Hüqonun romanında bütün əsas qəhrəmanlar Qrev meydanında görüşmüşlər: burada kütlənin alqışladığı, Klod Frollonun isə lənətlər yağdırdığı Esmeralda oynayıb-oxumuş, meydanın qaranlıq küncündəki miskin hücrədə dustaq qadın əzab çəkmiş, kütlənin arasında insanların etinasızlığından əziyyət çəkən şair Pyer Qrenquar dolaşmış, onun yeməyə çörəyi, qalmağa yeri olmamış, nəhayət, “təlxəklər kralı” Kvazimodonun gülünc tacqoyma mərasimi keçirilmişdir. Sonra isə bu qəhrəmanın taleyinin kuliminasiya nöqtəsini təşkil edən epizod – Esmeraldanın öz kuzəsindən ona su verməsi səhnəsi baş vermişdir. Bütün bunları meydanda baş verənlərin dinamik fonunda təsvir edən Hüqo orta əsrlər Parisinin canlı “yerli koloritini”, tarixi mənzərəsini yaratmışdır.

Tarixi müasirliklə sıx təmasda dərk edən Hüqo hadisələrin uzaq keçmişdə cərəyan etdiyi, lakin 1830-cu illər üçün olduqca aktual olan “Paris Notr-Dam kilsəsi” fransız ədəbiyyatında böyük hadisə, tarixi roman janrının zirvəsi olmuşdur.

Kitabxanada keçiriləcək kütləvi tədbirlərin ən canlı və maraqlısı **sual-cavab gecəsi və viktorinalardır**. Sual-cavab gecələri və viktorinalar canlı söhbət və müsahibə şəklində keçirilir. Bu da öz növbəsində oxucuları maraqlandıran sualların aydınlaşmasına xidmət edir. Tədbir zamanı suallar uşaqlara

paylanır. Ən çox suala cavab verən oxucu kitabxana rəhbərliyi tərəfindən mükafatlandırılır.

Sual: 1. Viktor Hüqo kimdir?

Cavab: Viktor Hüqo – böyük fransız yazıçısı, dramaturq, şair, publisist, utopik realizmin ən nüfuzlu nümayəndələrindən biri olmuşdur.

Sual: 2. Viktor Hüqonun nəzm əsərləri arasında hansı poemaları daha məşhurdur?

Cavab: Nəzm əsərləri arasında “Düşüncələr” və “Əsrlərin əfsanəsi” kimi poemaları daha məşhurdur.

Sual: 3. Dünya oxucularının F.Hüqonun ən çox bəyəndiyi əsərləri hansılardır?

Cavab: Oxucuların ən çox bəyəndiyi əsərləri “Səfillər”, “Notr-Dam qozbeli” , “Edam məhkumunun son günü” romanlarıdır.

Sual: 4. Hüqo yaradıcılığını tədqiq edən alimlər onu neçə mərhələyə ayırırlar və hansılardır?

Cavab: Hüqo yaradıcılığını tədqiq edən alimlər onu 3 mərhələyə ayırırlar:

1-ci mərhələ. Sürgündən əvvəl (ilkin yaradıcılıqdan 1850-ci ilə qədər olan dövr).

2-ci mərhələ. Sürgün dövrü (1850-1870).

3-cü mərhələ. Sürgündən sonrakı dövr (1870-1885).

Sual: 5. Maksim Qorki Hüqo haqqında nə demişdir?

Cavab: “Bu tribun şair dünyanın başı üzərində bir tufan kimi gurlayıb, insanın ruhunda olan bütün gözəlliklərə həyat verdi, can verdi. O, bütün insanlara həyatı, gözəlliyi, həqiqəti və Fransanı sevməyi öyrətdi”.

Sual: 6. Viktor Hüqo neçə yaşında ilk şeirlərini yazmış və neçə yaşında “şeir magistri” adını almışdı?

Cavab: Viktor Hüqo on üç yaşında ikən ilk şeirlərini yazmış, 18 yaşında artıq “şeir magistri” adını almışdı.

Sual: 7. Şairin hansı şeirləri İspaniya həyatı ilə bağlıdır?

Cavab: Şairin “Qrenada”, “Peyğəmbər çiçəkləri”, “Mavr romansı”, “Kölgə” şeirləri İspaniya həyatı ilə bağlıdır.

Sual: 8. Hüqo “Səfillər” romanını neçənci ildə yazıb qurtarmışdır?

Cavab: Hüqo “Səfillər” romanını 1862-ci il fevral ayının 13-də “Paris Notr-Dam kilsəsi” kitabının nəşrindən düz otuz bir il sonra yazıb qurtarmışdır.

Sual: 9. Hansı rus yazıçısı “Səfillər” romanını fransız ədəbiyyatının ən yaxşı romanı adlandırmışdır?

Cavab: Dahi rus yazıçısı Lev Tolstoy “Səfillər” romanını fransız ədəbiyyatının ən yaxşı romanı adlandırmışdır.

Sual: 10. Azərbaycanın görkəmli alimi, mahir tərcüməçi Mikayıl Rəfilı yazıçının hansı əsərlərini bizim dilə tərcümə etmişdir?

Cavab: Görkəmli alim Mikayıl Rəfilı yazıçının “Gülən adam” (1927), “Paris Notr-Dam kilsəsi” (1936), “Doxsan üçüncü il” (1948) romanlarını Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Kitabxanada V.Hüqonu yuxarı sinif şagirdlərinə tanıtmmaq, qələmə aldığı əsərlərlə yaxından tanış etmək üçün yazıçının məşhur romanı olan “Səfillər” əsərindən bir parça səhnələşdirilə bilər, tədbirin sonunda iştirakçılar kitabxana rəhbərliyi tərəfindən mükafatlandırılır.

Kitabxanada Viktor Hüqonun “Səfillər” romanı ilə bağlı böyük oxu zalında **diskussiya** da təşkil etmək olar. Belə tədbirin təşkili zamanı bir neçə şair, yazıçı, ədəbiyyatşünas dəvət etmək tədbiri daha maraqlı edər. Öncə aparıcı çıxış üçün dəvət olunmuş qonaqları və oxucuları salamlayır. Yazıçının həyat və yaradıcılığı, 215 illik yubileyi ilə əlaqədar kitabxanada keçirilən tədbirlər haqqında qısa məlumat verdikdən sonra yazarlardan birini və ya ədəbiyyatşünas alimi əsər haqqında danışmağa dəvət edir.

Məruzəçilərin çıxışından sonra kitabxanaçı tədbiri belə bitirir: Ölməz ədibin sahilsiz kədərinin ayrılmaz parçası olan bu şah əsəri hər bir insana mənəvi cəhətdən zənginlik qazandıracaq qüdrətə sahib romandır. Əgər “Səfillər” olmasaydı, dünya ədəbiyyatı həqiqətən də bir xeyli yoxsul görünərdi.

Kitabxanada Viktor Hüqonun 215 illik yubileyi ilə əlaqədar **ədəbi-bədii gecənin** keçirilməsi məqsəduyğundur. Çünki kitabxanada ədəbi-bədii gecənin təşkili yubilyarın həyat və yaradıcılığı ilə daha yaxından tanış olmağa imkan verir. Gecəyə V.Hüqonun yaradıcılığına yaxından bələd olan tanınmış yazıçılar, ədəbiyyatşünaslar, tənqidçilər, jurnalistlər dəvət oluna bilər. Ədəbi-bədii gecənin ssenarisini sizə təqdim edirik.

Əvvəlcə iştirakçılara V.Hüqonun həyat və yaradıcılığında nə bəhs edən **“Romantizm və Hüqo”** adlı slayd təqdim olunur. Sonra isə aparıcılar səhnəyə daxil olurlar.

I Aparıcı: Salam hörmətli qonaqlar, əziz dostlar. Bu il Fransanın görkəmli yazıçısı, XIX əsrin böyük korifeyi Viktor Hüqonun 215 illiyidir.

Hüqo 83 il yaşamışdır. İlk baxışda elə görünə bilər ki, şair qayğısız, şən ömür keçirmişdir. Ancaq Hüqonun həyatına yaxından bələd olan yazıçının nə qədər kədərli həyat keçirdiyinin şahidi olar. O, 20 ilə yaxın sürgündə olmuşdur (1852-1870). Şair atasını, anasını, həyat yoldaşını, iki oğlunu və qızını itirmişdi. Əlbəttə, bura onun yaxın qohumlarını və dostlarını da əlavə etmək olar, xüsusilə qələm dostları Balzak və Dümani.

Viktor Hüqo ölüm ərəfəsində öz yaradıcılığına yekun vuraraq özü haqqında belə demişdir: “Mən öz kitablarımda, dram, nəsr əsərlərimdə kiçik və bədbəxt adamları müdafiə etmişəm, təlxəyin, nökerin, məhbusun da insan hüququ olduğunu göstərmişəm”.

II Aparncı: “Zülmətdən nura doğru yüksələn bütün yollardan ən nəcibi və ən çətini aristokrat və monarxist doğulub sonradan demokrat olmaqdır”. Viktor Hüqo bu sözləri deyərkən, Napoleon ordusunda artıq general rütbəsi qazanmış atası Sijisber ilə anası madam Sofi Hüqonun ailə izdivacını “zülmət” adlandırmışdır. Bu “zülmət” onun yaradıcılığının birinci mərhələsini başdan-başa bürümüşdü; belə ki, o, on beş yaşında olarkən (1817) Paris Akademiyasının poeziya şöbəsi üzrə “Həyatın bütün sahələrində” elmin gətirdiyi səadət” mövzusunda elan etdiyi müsabiqədə tərifnamə ilə mükanlandırılmış, dörd il keçməmiş, gənc Hüqo Fransada “Büq Jarqal” (1821) romanının müəllifi kimi artıq tanınmışdı. Ancaq Hüqo zülmətdən qaçıb qurtara bilməmiş, bu dəfə onu ölkədə ən görkəmli yazıçı hesab edilən Şatobriyanın təmtəraqlı, gurultulu cümlələri öz təsirinə salmış və Hüqo özü “Ədəbi mühafizəkar” adlı bir məcmuə təsis etmək qərarına gəlmişdir. O istəyirdi ki, eyni zamanda həm köhnə, “yaxşı zövqün” mühafizəçisi, həm də azadlığın dostu olsun; həm Şatobriyan yaradıcılığının pərəstişkarı, həm də Bayronun ardıcılı olsun; həm ənənəçi, həm də yenilikçi olsun. O, öz əsərlərində klassizmin “sarsılmaz” normalarını qeyri-şüari olaraq pozurdusa da, hər hansı bir yeni ədəbi “məktəbə qoşulmaq” haqqında hələ düşünmürdü.

III Aparncı: Dahi sənətkarlardan hər birinin arzusu həmişə əsl insan surətini qələmə almaqdır. Belə sənətkarlardan bəziləri qəm-qüssə içərisində, bəziləri ağlaya-ağlaya, bəziləri gülə-gülə, bəziləri düşünə-düşünə yaratdıqları surətlə bəşəriyyətə öz borclarını vermişlər.

“Ölümə məhkumun son günü” (1828), “Klod Qe” (1832) povestləri insan müdafiəsinə qalxan gənc Hüqonu əsl yazıçı kimi tanıtmışdır. Bu povestlər yazıcının gələcəkdə yazacağı nəhəng bir abidənin (“Səfillər”in) üvertürasıdır.

Qədim yunan lirik şairi Anakreon şeirinin incəliyi ilə ilk tanışlıqdan sonra Hüqo, ümumiyyətlə, Şərq şeirini dərinləndirən öyrənməyə başlamışdır. O, ilk dəfə Şərq həyatını Esxilin, Vergilinin, Şekspirin, Bayronun, Alfred dö Vininin yaradıcılığında axtarmış və daha sonra Sədi və Hafiz kimi sənətkarların əsərlərinin sətri tərcüməsi ilə tanış olmuşdur; beləliklə, gənc Hüqo Şərq aləmini bilavasitə Şərq şairlərinin yaradıcılığında öyrənir və özü də “Şərq şeirləri”ni (“Lezoryantöl”) 1826-1828-ci illər arasında yazmış və ayrıca kitab kimi nəşr etdirmişdir.

I Aparıcı: Şərq gənc Viktor Hüqo üçün dünyada ilk insanın məskən saldığı məkandır. Şair Şərqdə olmamışdır, lakin o, Şərq hikmətini, Şərq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrini sətri tərcümə vasitəsilə öyrənmiş, bu ədəbiyyatın insanı heyretə gətirən nəfəsini duymuşdur; Şərq mühitlə nəfəs alan İspaniya, Mavritaniya, Yunanıstan və Türkiyə kimi dövlətlər bütün ziddiyyətləri ilə onun yazacağı şeirlərdə öz əksini tapmalıdır; “Şərq şeirləri”lə V.Hüqo Fransa şeirinə bir yenilik gətirdi, bu yenilik fransız oxucusunu təəccübləndirən yeni şeir formaları, qafiyələri idi.

(Səhnəyə daxil olan iki oxucu “Şərq şeirləri”ndən parçalar söyləyirlər”)

II Aparıcı: Viktor Hüqonun bütün əsərlərində insan, insan taleyi ön plandadır: elmsiz, hüququnu – taleyini həll edən qanuna yalnız sakitcə tamaşa etməklə təskinlik tapan Klod Qö; onun daha inkişaf etmiş “ardıcılı” daha fəal, qara şüşə istehsalçısı, gördüyü işlərə görə kral tərəfindən fəxri legion nişanına layiq görülən Madlen-Jan Valjan; həyatda ali cəmiyyətdə doğulub, anasının kim olduğunu bilməyən, onu tapanda isə öldürən qatil Jenaro; hansı quruluşa, kimə, nəyə, nə üçün xidmət etdiyini anlamayan, anlayanda isə özünü Sena çayına atıb öldürən polis məmuru Javer; həyatın bütün

mərhələlərində qürur və şəxsi ləyaqət hissini saxlayan kələ Büq Jarqal; insan havadarı Kvazimodo, şər mənbəyi Klod Frolo və başqaları. Bütün bu obrazlar qalereyasının hər bir nümayəndəsi–sənətkarın söylədiyi həqiqətdir, həqiqət isə xalqdan gəlir, xalqın fikridir, Viktor Hüqo isə xalqın oğludur, öz xalqını əbədi olaraq bəşəriyyətə tanıdan sənətkardır!

Ədəbiyyat siyahısı:

ƏSƏRLƏRİ

Seçilmiş əsərləri: 3 cildə. I cild : Səfillər. I-II hissələr. - Bakı: Şərq-Qərb, 2009. - 680 s. - (Dünya Ədəbiyyatı Klassikləri).

Seçilmiş əsərləri : 3 cildə. II cild : Səfillər. III-IV hissələr. - Bakı : Şərq-Qərb, 2009. - 688 s

Seçilmiş əsərləri : 3 cildə. III cild : Səfillər : V hissə; Paris Notr-Dam kilsəsi. - Bakı : Şərq-Qərb, 2010. - 816 s. - (Dünya Ədəbiyyatı Klassikləri).

Doxsan üçüncü il : roman. - Bakı : Çarşıoğlu, 2006. - 256 s. : il - (Dünya Ədəbiyyatı).

Kozetta : "Səfillər" romanından fraqmentlər. - Bakı : Renessans-A nəşriyyat evi, 2016. - 199 s. : il

Kozetta // Fransız ədəbiyyatı antologiyası. II cildə. - Bakı : Şərq-Qərb, 2007. – C.1. - S. 306-346.

Paris Notr-Dam kilsəsi. - Bakı : Şərq-Qərb, 2007. - 488 s. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Paris Notr-Dam kilsəsi. - Bakı : Altun Kitab, 2014. - 128 s. : il - (Məktəblinin Kitabxanası. Dünya ədəbiyyatından seçmələr).

Səfillər. - Bakı : Altun Kitab, 2010; 2013. - 128 s. : il - (Məktəblinin kitabxanası. Dünya ədəbiyyatından seçmələr).

Səfillər : 5 cildə. I-II hissələr. - Bakı : Öndər, 2005. - 648 s. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Səfillər : 5 cilddə. III-IV hissələr. - Bakı : Öndər, 2005. - 656 s. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Səfillər : 5 cilddə. V hissə. - Bakı : Öndər, 2005. - 320 s. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Uşaqlıq ; Əkinçi ; Barrıkada üzərində : şeirlər // Fransız ədəbiyyatı antologiyası. II cilddə. I c. - Bakı : Şərq-Qərb, 2007. - S. 304-305.

Elektron resurslar

Doxsan üçüncü il [səs yazısı]. - Bakı : "Avrasiya" Fondunun maliyyə dəstəyilə Azərbaycan Gözdən Əlillər Cəmiyyətinin Bakı Tədris Müəssisəsinin Səsyazma studiyası, 2004. - 8 ak. - (Danışan kitabxana silsiləsindən)

Doxsan üçüncü il [Elektron resurs] / V. Hüqo ; məsl. L. Məmmədova [et al.] ; Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi. - Elektron mətn. - Bakı : İnnovativ Tədris Mənbələri (İTM) QSC, 2012. - 1 el. opt. disk (CD-ROM) : bir rəngli. - (Nizami layihəsi). - (qutuda).

Çıxışları, nitqləri

Viktor Hüqonun Balzakın vida mərasimində çıxışı : 20 avqust 1850-ci il // Ədəbiyyat qəzeti. - 2015. - 2 may. - № 26/27. - S. 12.

Hüqo V. 1848-ci noyabrın 10-da Parlamentin büdcə müzakirəsində çıxışı // Ədəbiyyat qəzeti. – 2012. – 14 dekabr. – S.5. – Məqalənin əvvəlində Viktor Hüqo haqqında qısa məlumat verilib.

Zeynalov Ə. Jorj Sandın vida mərasimində Viktor Hüqonun nitqi : xanım Sandın dəfn mərasimi Nohandda olmuşdur. Cənab Pol Moris onun məzarı üstündə C.V. Hüqonun nitqini oxumuşdur // Ədəbiyyat qəzeti. - 2015. - 9 may. - № 28/29. - S. 11.

Dahilərin unudulmaz məktubları : məktəblilər üçün. - Bakı : Qələm , 2016. - 152 s. : şək. - (Şəxsiyyətlər ensiklopediyası). Şəxsiyyətlər ensiklopediyasına daxil olan "Dahilərin unudulmaz məktubları" nəşrində bir çox görkəmli şəxsiyyətlərin, o cümlədən, Viktor Hüqonun məktubları yer almışdır.

Haqqında

Böyük şəxsiyyətlər deyib ki... : müdrik sözlər // Yada düşdü. - 2013. - № 1. - S. 54.

Cansil Y. Ürək ovçuları // Ulduz. - 2011. - № 11. - məşhur yazıçı Viktor Hüqonun sevgi məktublarından.

Hümmətov Ə. Viktor Hüqonun 215 illiyi qeyd edildi : [Murad Hacıyev adına 116 nömrəli tam orta məktəbdə fransız yazıçısı, şair Viktor Hüqonun 215 illiyinə həsr olunmuş "Azadlıq gələndə mən dönəcəyəm" adlı ədəbi-bədii kompozisiya oldu] // Təhsil problemləri. - 2017. - 8-15 iyun. - № 43/44. - S. 13.

Qoca Hüqonun çoxsaylı sevgi macəraları // Kəsp. - 2013. - 24 avqust. - № 152. - S. 23.

Paustovski K. Viktor Hüqo // Seçmə hekayələr. - Bakı : Altun kitab, 2015. - S. 183-186.

Romantik ədəbiyyatın parlaq siması : Viktor Hüqo // Mədəniyyət. - 2011. - 25 fevral. - № 15. - S. 10.

Vəliyeva T. Viktor Hüqonun Fantina obrazı haqqında düşüncələrim // Təhsil problemləri. - 2015. - 16-23 noyabr. - № 85/86. - S. 4.

Viktor Hüqo // Füyuzat. - 2013. - № 6. - S. 53.

Zaman Ş. Fransız romantizminin patriarxı // Ədəbiyyat qəzeti.
– 2002. – 15 noyabr. – S.5-6.

Zaman Ş. O, bir əsr idi.. : Ələsgər Zeynalovun fransız yazıçısı
Viktor Hüqoya həsr etdiyi eyniadlı kitabı haqqında //
Ədəbiyyat qəzeti. - 2010. - 24 dekabr. - N 50. - S. 6.

Zeynalov Ə. Fransız ədəbiyyatının milyarderi // Xalq qəzeti. –
2002. 27 fevral.

Ədalət carçısı
(metodik vəsait)

Ünvan:AZ-1022 Bakı şəh.,S.Vurğun küç.88;
E-mail: childlibbaku@yahoo.com
URL:www.clb.az

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanasında
çap olunmuşdur.
Sifariş: 39
Çapa imzalanmışdır:14.09.2017
Tirajı:100
Pulsuz